

HET IJSSSELMEER ALS RUI- EN BROEDGEBIED VAN DE FUUT
(PODICEPS CRISTATUS)

J.J. Vlug

Inleiding

De laatste jaren is mij gebleken dat het voortbestaan van de fuut in N.W.-Europa voor een belangrijk deel afhankelijk is van het IJsselmeer.

Verscheidene inhammen van het IJsselmeer vormen namelijk ideale ruiplaatsen voor de soort. Honderden tot duizenden futen komen er elke zomer samen om er de ruiperiode door te brengen.

Verder is het IJsselmeer van belang als broedplaats. De fuut broedt er op een aantal plaatsen aan de oever in kolonies. Dergelijke kolonies worden vrijwel nergens anders in Nederland gevonden.

Zomerconcentraties van de fuut

Grote zomerconcentraties van de fuut in Europa komen slechts voor in Sleeswijk-Holstein (Berndt en Drenckhahn, 1974) en op het IJsselmeer (Vlug, 1974 en 1976).

Deze zomerconcentraties worden voornamelijk gevormd door ruiende adulte vogels. De zomerrui van de adulte futen begint in juli. Tot in de winter wordt het gehele verenkleed vernieuwd (Melde, 1973). Reeds Naumann (1838) schreef dat in de zomer alle slagpenen bijna tegelijkertijd uitvallen en dat de nieuwe slechts langzaam groeien, zodat de futen bijna een maand lang niet kunnen vliegen. In deze periode zoeken een groot aantal futen rustige, ondiepe en visrijke inhammen van grote meren op (Vlug, 1976).

De rui van de kleine veren duurt langer dan die van de slagpenen en kan bij elk individu op een ander tijdstip beginnen. Daardoor is het mogelijk tot diep in september de adulte futen van de jonge te onderscheiden.

SLEESWIJK-HOLSTEIN

Werkelijk grote verzamelingen futen zien we hier vanaf eind juli en in augustus/september op de Selenter See en Schaalsee. Op deze twee meren samen worden tot 2500 futen in grote groepen gevonden (Berndt en Drenckhahn, 1974).

HET IJSSSELMEER

De grootste zomerconcentraties (2000 futen en meer) vinden we op ondiepe plaatsen in de inhammen van het IJsselmeer aan de zuidkust van Friesland (Mokkebank: tot 20.300 ex; Hondenest: 2000 ex.), aan de Friese westkust (Bocht van Molkwerum: tot 2500 ex.) en aan de kust van Noord-Holland bij Wervershoof (in de zomer tot 2500 ex.). (Zie fig. 1.)

Mokkebank (zie tabel 1.)

De Mokkebank is een ondiepe zandbank in een inham aan de Friese zuidkust. Het IJsselmeer is hier bij de oever $\pm$ 60 cm. en één kilometer uit de kust $\pm$ 1 meter diep (in de zomer).

De zomerconcentratie bij de Mokkebank is de grootst bekende in West-Europa, misschien in heel Europa.

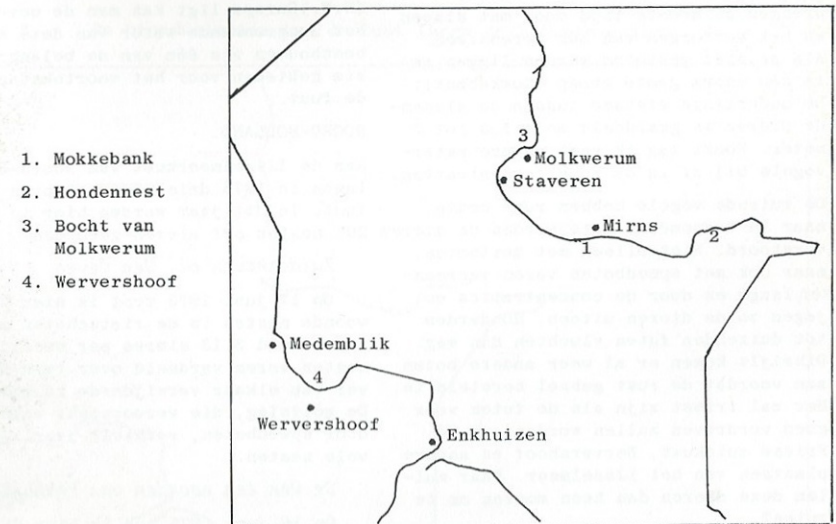
In juni zijn er al tot 2260 adulte futen zonder jongen aanwezig. In juli neemt het aantal vogels in de concentratie toe tot 6400 futen, waaronder 9% juv.

Het maximum aantal door mij waargenomen vogels in augustus is 20.300. Dit aantal is meer dan de totale Nederlandse broedpopulatie: in 1967 broedden er in Nederland 3600-3727 paren futen (Leys en De Wilde, 1970). Gewoonlijk is het percentage juv. in deze maand minder dan 20%.

Tabel 1. Het totaal aantal futen en het percentage juv. futen van 1973 - 1975 in de zomerconcentratie bij de Mokkebank aan de Friese zuidkust.

datum	totaal aantal futen	grootte van de steekproef	aantal juv. i.d. steekproef in %
12-6-1973	526	526	0 %
17-6-1973	710	710	0 %
24-6-1974	650	650	0 %
26-6-1973	2260	699	0 %
4-7-1973	4000	2510	0 %
12-7-1973	4500	1283	5 %
17-7-1973	2600	864	0 %
20-7-1973	3500	1563	4 %
26-7-1974	2000	1696	6 %
30-7-1973	6400	1745	9 %
2-8-1973	4000	1588	6 %
3-8-1973	2500	745	3 %
6-8-1974	6300	2066	6 %
9-8-1973	4000	1042	17 %
9-8-1974	6000	2131	21 %
10-8-1973	6000	2347	13 %
11-8-1973	6000	2089	12 %
12-8-1973	5000	868	19 %
12-8-1975	10000	2752	10 %
13-8-1973	7700	1361	23 %
13-8-1974	20300	1457	26 %
13-8-1975	5000	1627	5 %
14-8-1973	8300	-	-
18-8-1973	15000	-	-
22-8-1973	11000	1299	26 %
23-8-1973	11000	2638	15 %
24-8-1973	11000	1416	16 %
27-8-1974	8000	1808	15 %
28-8-1974	10000	1511	14 %
28-8-1975	8000	954	9 %
31-8-1975	4600	1613	10 %
4-9-1973	14000	-	-
5-9-1975	16000	1633	10 %
7-9-1973	5000	1153	24 %
8-9-1973	9000	813	31 %
9-9-1973	10000	622	22 %
10-9-1973	10000	974	27 %
11-9-1973	15000	137	31 %
12-9-1973	15000	1684	24 %
14-9-1974	15000	986	28 %
16-9-1974	4500	1296	17 %
20-9-1975	4500	857	25 %
21-9-1975	20000	-	-
8-10-1973	10000	-	-

Fig. 1. De grootste zomerconcentraties van de fuut op het IJsselmeer.

1. Mokkebank
2. Hondennest
3. Bocht van Molkwerum
4. Wervershoof

In september is de situatie ongeveer hetzelfde als in de maand ervoor (maximaal 20.000 ex.), maar het percentage jongen is wat hoger (10% - 31%).

In de tweede helft van oktober verdwijnen de futen, misschien gaan ze naar de dieper gelegen gedeelten van het IJsselmeer.

De futen komen naar de Mokkebank om er in alle rust te ruïen (Vlug, 1976).

In juni en begin juli bestaat de concentratie uit niet-broedende futen in prachtkleed. In juli en augustus wordt de concentratie groter doordat futen die hun eieren of jongen vroegtijdig verloren hebben er naar toe gaan. Aan het einde van de zomer voegen futen die hun jongen hebben grootgebracht zich bij de concentratie.

Wervershoof

Van de overige zomerconcentraties van het IJsselmeer wil ik alleen nog iets zeggen over die bij Wervershoof.

Nabij dit dorp vormt het IJsselmeer een inham met ondiep water, zoals bij de Mokkebank. Iedere zomer bevindt zich hier een concentratie. De eerste vogels arriveren in juli (14 juli 1968: 270 ex.). In augustus kan het aantal tot 1700 ex. oplopen (22 augustus 1975). In september (4 september 1974: 2500 ex.) en oktober (18 oktober 1975: 3260 ex.) worden de grootste aantallen bereikt. Maar ook in november (15 november 1975: 2346 ex.) worden nog grote aantallen in de omgeving van Wervershoof gezien.

GEDRAG VAN DE FUTEN IN DE ZOMER-
CONCENTRATIES. BERSCHERMING.

De futen in de zomerconcentraties brengen de meeste tijd door met slapen en het verzorgen van hun verenkleed. Als ze niet gestoord worden liggen ze in één enorm grote groep (Mokkebank). De onderlinge afstand tussen de slapende dieren is gemiddeld zo'n 1,5 tot 2 meter. Nooit zag ik veel andere watervogels bij of in de zomerconcentraties.

De ruiende vogels hebben rust nodig, maar in toenemende mate worden de dieren verstoord. Niet alleen met zeilboten, maar ook met speedboten varen recreanten langs en door de concentraties en jagen zo de dieren uiteen. Honderden tot duizenden futen vluchten dan weg. Dikwijls komen er al weer andere boten aan voordat de rust geheel hersteld is. Het zal triest zijn als de futen voor goed verdreven zullen worden van de Friese zuidkust, Wervershoof en andere plaatsen van het IJsselmeer. Waar zullen deze dieren dan heen moeten om te ruien?

Als wij de fuut willen behouden, zullen we de ruiplaatsen van de soort (ondiepe inhammen van het IJsselmeer) moeten beschermen tegen recreatie en andere menselijke activiteiten. Vele andere soorten watervogels zullen eveneens profiteren van deze bescherming.

Broedkolonies van de fuut aan de oevers van het IJsselmeer en zijn randmeren. (zie fig. 2.)

Als er meer dan tien nesten met eieren van de fuut op zeer korte afstand van elkaar (0 tot 5 meter) worden gevonden, spreek ik over een (broed)kolonie.

In Nederland worden dergelijke kolonies vrijwel uitsluitend aan de oevers van het IJsselmeer en z'n randmeren aangetroffen. In 1973 vond ik een broedkolonie van de fuut bij de Friese zuidkust.

Deze kolonie is vermoedelijk de grootste in Nederland. Omdat hier elke zomer ook de grootste rui-concentratie van (N.W.)Europa ligt kan men de oevers en het aangrenzende water van deze kust beschouwen als één van de belangrijkste gebieden voor het voortbestaan van de fuut.

NOORD-HOLLAND.

Aan de IJsselmeerkust van Noord-Holland lagen in 1975 drie broedkolonies van de fuut. In dit jaar werden hier in totaal 201 nesten met eieren gevonden.

Zuiderhaven bij Den Oever

Op 17 juni 1975 trof ik hier 70 bewoonde nesten in de rietschoten aan (gemiddeld 3,13 eieren per nest). De nesten waren verdeeld over twee niet ver van elkaar verwijderde kolonies. De golflslag, die veroorzaakt wordt door speedboten, vernielt jaarlijks vele nesten.

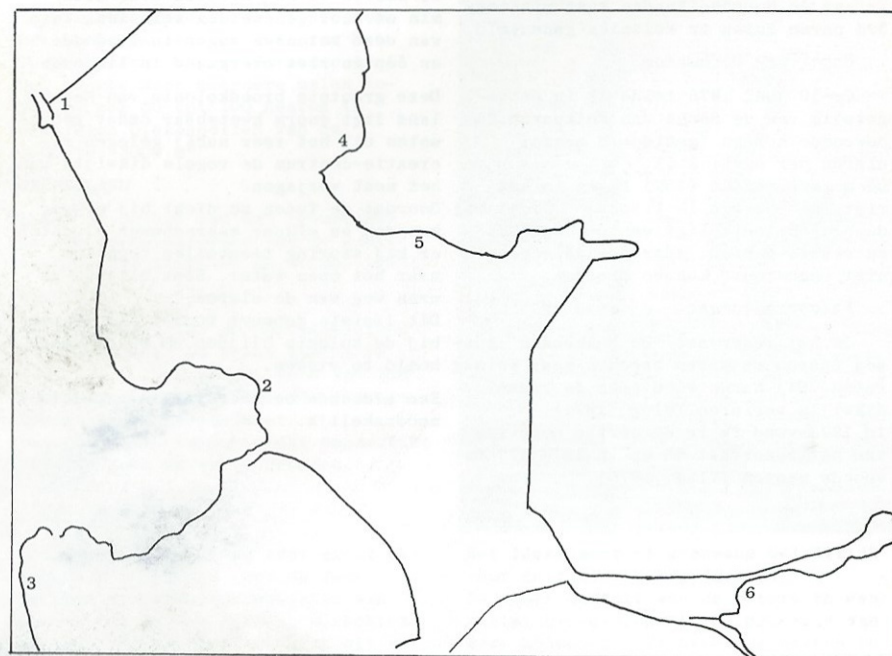
De Ven ten noorden van Enkhuizen

Op 16 juni 1975 kon ik hier 69 nesten met eieren noteren. Het aantal eieren per nest was gemiddeld 2,51. A.L. Pieters en H. Albertsma vonden hier op 2 juni van hetzelfde jaar zelfs 90 bewoonde nesten (gemiddeld 3,48 eieren per nest). Evenals bij de Zuiderhaven broeden de futen bij De Ven uitsluitend in het riet, omdat andere geschikte vegetatie ontbreekt. Ondanks het feit dat dit gebiedje beschermd wordt, ligt de kolonie niet veilig omdat het reservaat grenst aan een recreatiegebied.

Monding van de Beemsteruitwatering bij Schardam

Hier lagen in de rietschoten op 23 juni 1975 41 nesten met eieren (gemiddeld 3,05 eieren per nest).

Figuur: 2. De broedkolonies van de fuut langs de IJsselmeerkust.

1. Zuiderhaven
2. De Ven
3. Monding Beemsteruitwatering
4. Bocht van Molkwerum
5. Friese zuidkust
6. Ramspol (Kampereiland)

FRIESLAND

In Friesland bevonden zich in 1975 twee broedkolonies met in totaal 195 bewoonde nesten.

In genoemd jaar hebben er aan de Friese en Noordhollandse kust minstens 396 paren futen in kolonies genesteld.

Bocht van Molkwerum

Op 19 juni 1975 telde ik in de vegetatie van de Bocht van Molkwerum 24 bewoonde nesten (gemiddeld aantal eieren per nest: 2,5).

De meeste nesten (75%) lagen in het riet, de overige in lisdodde. Dicht bij de broedkolonie ligt een drukbezocht recreatie-gebied, waardoor de vogels niet ongestoord kunnen broeden.

Friese zuidkust

In het reservaat 'De Mokkebank' tussen Laaxum en Mirns broeden maar weinig futen. Bij harde wind gaan de legsels dikwijls verloren (Vlug, 1974).

In 1973 vond ik in de nabije omgeving van het reservaat 86 en in 1974 177 bewoonde nesten (Vlug, 1976).

In 1975 telde ik er op 19 juni 171 nesten met eieren (gemiddeld aantal eieren per nest: 2,56).

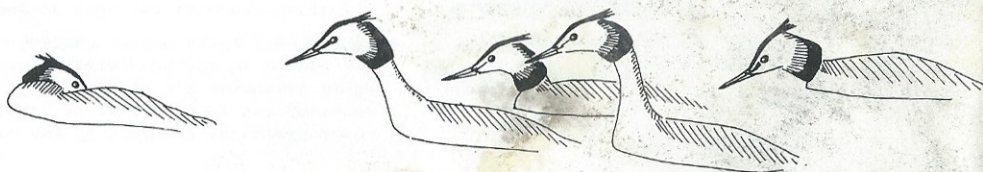
De nesten waren verdeeld over drie min of meer gescheiden kolonies. Twee van deze kolonies lagen in lisdodde en één in riet overgaand in lisdodde.

Deze grootste broedkolonie van Nederland ligt enorm kwetsbaar omdat recreanten uit het zeer nabij gelegen recreatie-centrum de vogels dikwijls van het nest verjagen.

Doordat de futen zo dicht bij elkaar broeden en elkaar waarschuwen vluchten er bij storing tientallen tegelijk naar het open water. Soms blijven ze uren weg van de eieren.

Dit laatste gebeurt vooral als mensen bij de kolonie blijven om er bijvoorbeeld te vissen.

Een afdoende bescherming is uiterst noodzakelijk.

OVERIJSSSEL

Sinds de twintiger jaren wordt er steeds melding gemaakt van kolonievorming van futen bij Ramspol (bij Kampereiland).

Leys en De Wilde (1970) schrijven het volgende over de fuut van het Zwarte Meer: "Wij zelf vonden op het Zwarte Meer meerdere malen kolonies met 30 tot 100 nesten in complexen biezenpollen van ca. 1000 tot 3000 m²".

GELDERLAND

Langs de oevers van het Veluwemeer is ook koloniebroeden van de soort vastgesteld (Leys en De Wilde, 1970).

FLEVOLAND

Op de plassen van de Houtribsluizen vonden Leys en De Wilde (1970) in begin juni 1967 een kolonie van 104 nesten met eieren. Genoemde plassen lagen aan het IJsselmeer. Dit gebied is tegenwoordig ongeschikt voor de fuut om er te broeden.

Samenvatting

Het IJsselmeer is van zeer groot belang als ruigebied voor de fuut. De grootste zomerconcentratie van deze soort in N.W.Europa, misschien in heel Europa, bevindt zich bij de Mokkebank in het IJsselmeer aan de Friese zuidkust.

Jaarlijks zie ik hier in augustus en september tot 20.000 futen bijeen. De concentratie bestaat voor het grootste gedeelte (70% - 100%) uit adulte vogels die naar de Friese zuidkust gaan om er te ruien.

Ook bij Wervershoof en enkele andere plaatsen op het IJsselmeer vormen zich iedere zomer ruiconcentraties.

Het IJsselmeer is eveneens belangrijk voor de fuut als broedgebied. De soort nestelt aan de oevers in een aantal broedkolonies. De grootste van deze kolonies (171 bewoonde nesten in 1975) heb ik aan de Friese zuidkust gevonden, niet ver van de plaats waar iedere zomer de grootste ruiconcentratie van (N.W.)Europa ligt.

Aan de Noordhollandse IJsselmeerkust liggen drie broedkolonies. In 1975 broedden hier in totaal 201 paren.

De ruiconcentraties en broedkolonies van het IJsselmeer worden alle bedreigd door de recreatie. Bescherming van broed- en ruigebieden van de fuut is uiterst noodzakelijk voor het voortbestaan van de soort.

Summary

Lake IJsselmeer is a very important moulting- and breeding-area of the Great Crested Grebe *Podiceps cristatus*. Large moulting-congregations (2000 Great Crested Grebes and more) are to be found in shallow places in bays of this lake on the south-coast of Friesland (Mokkebank: maximum 20,300; Hondennest: 2000), on the west-coast of Friesland (Molkwerum: maximum 2500) and on the coast of Noord-Holland near Wervershoof (in summer maximum 2500).

The congregation near the Mokkebank is the largest known in Western Europe, perhaps in the whole of Europe. Here I saw 20,000 Great Crested Grebes in one vast concentration in August and September.

The congregations consist for the greater part (70% - 100%) of adult birds, which need rest and a plentiful supply of food to moult.

Nearly all of the breeding-colonies of the Great Crested Grebe in The Netherlands are on the coast of Lake IJsselmeer. On the coast of Noord-Holland there are three colonies in which 201 pairs of Great Crested Grebes were breeding in 1975.

The largest colony in The Netherlands (171 nests with eggs in 1975) is situated near the largest moulting area in Western Europe, this being on the south-coast of Friesland, an area important for the survival of the Grebes.

The distance between the nests in the colonies is 0 - 5 metres. All moulting-congregations and breeding-colonies of Lake IJsselmeer are threatened with disappearance by recreation, therefore the moulting- and breeding-areas of the Great Crested Grebe in Lake IJsselmeer should be protected against human activity. Unfortunately this is not yet the case.

Literatuur

- Berndt, R.K. en D. Drenckhahn. 1974. Vogelwelt Schleswig-Holsteins, deel 1. Kiel.
- Leys, H.N. en J.J.F.E. de Wilde. 1970. Het voorkomen van de fuut (*Podiceps cristatus* L.) in Nederland. Zeist.
- Melde, M. 1973. Der Haubentaucher. Wittenberg Lutherstadt.
- Naumann, J.F. 1838. Naturgeschichte der Vögel Deutschlands, deel 9. Leipzig.
- Vlug, J.J. 1974. Zomerconcentraties van de fuut *Podiceps cristatus* aan de Friese kust tussen Stavereen en De Lemmer. *Limosa* 47: 16-22.
- Vlug, J.J. 1976. Zomerconcentraties van de fuut (*Podiceps cristatus*). *Natura* 73: in druk.

adres: Dorpsstraat 615,
Noord-Scharwoude.